

Ю. О. Пилипенко

адвокат, старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ЗАРЕЄСТРОВАНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАРЕЄСТРОВАНОМУ ШЛЮБУ

Події Революції гідності (листопад 2013 року — лютий 2014 року) засвідчили незворотне прагнення українського народу до побудови правової та демократичної держави, в якій гарантуються та забезпечуються права і свободи людини. 25 серпня 2015 року наказом Президента України було затверджено Національну стратегію у сфері прав людини (далі — Національна стратегія). Її розробка та прийняття були зумовлені необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері. Згідно з преамбулою зазначеного нормативного акту Національна стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації. Серед стратегічних напрямів Національна стратегія передбачає, зокрема, такі напрямки діяльності як забезпечення права на життя, протидія катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, забезпечення права на справедливий суд, забезпечення свободи думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації та вільного розвитку особистості, забезпечення свободи мирних зібрань та об'єднань, попередження та протидія дискримінації тощо [1].

Так, Планом дій щодо реалізації Національної стратегії у галузі прав людини на період до 2020 року, затвердженим розпорядженням Кабміну від 23.11.2015 за № 1393-р, планується до

II кварталу 2017 року розробити законопроект про легалізацію зареєстрованого цивільного партнерства — для різностатевих і одностатевих пар [2].

Законопроект буде враховувати особисті немайнові, а також майнові права, зокрема власності та отримання майна у спадок, утримання одного партнера іншим у випадку непрацездатності, а також конституційне право не свідчити проти свого партнера.

Крім того, в IV кварталі 2016 року заплановано скасувати заборону на усиновлення дітей трансгендерними людьми, ВІЛ-позитивними людьми, людьми з інвалідністю. Для цього планується внести зміни в Перелік захворювань, при наявності яких особа не може бути усиновлювачем.

У Мін'юсті прокоментували резонансний пункт Плану дій з реалізації Національної стратегії в галузі прав людини, згідно з яким планується врегулювати майнові права осіб, які проживають разом, в тому числі і одностатевих пар. Коментуючи новації, перший заступник Міністра юстиції Наталія Севостьянова зазначила, що жодних новацій щодо розширення поняття шлюбу та узаконення одностатевих шлюбів дане законодавство містити не буде. За її словами, ідеологія законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого громадянського партнерства для різностатевих і одностатевих пар, який повинен бути розроблений в 2017 році, — це необхідність законодавчого унормування майнових і немайнових прав між людьми, які проживають разом. Зокрема мова йде про володіння і успадкування майна, утримання одного партнера іншим у випадку непрацездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера [3]. Прийняття зазначених змін передбачено в рамках реалізації п. 105 «Забезпечення комплексності і узгодженості законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації, впровадження відповідних своєчасних позитивних дій на національному і місцевому рівні у сфері запобігання та протидії дискримінації, забезпечення ефективного та своєчасного реагування держави на нові виклики» [4].

Дійсно, за останніх декілька років збільшилась кількість європейських країн, які визнають різні форми позашлюбних

союзів, серед них Норвегія, Ісландія, Нідерланди, Бельгія, Франція, Португалія, Іспанія, Німеччина, Швейцарія, Швеція, Україна та ін.). В той же час ряд країн СНД не визнають фактичні шлюбні відносини та не надають їм правового значення (Російська Федерація, Азербайджанська Республіка, Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Молдова, Грузія та ін.). На відміну від зазначених країн, законодавство України визнає правові наслідки фактичного шлюбу, встановивши на законодавчому рівні принцип, згідно з яким майно, придбане в період спільного проживання, належить фактичному подружжю на праві спільної сумісної власності (ст. 74 СК України). Більш того, у відношенні придбаного за час спільного життя майна фактичного подружжя діють норми, що регулюють право власності подружжя, що зареєстрували свій шлюб у передбаченому законом порядку, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними [5].

Як вбачається з наведеного, далеко не в кожній переліченій країні існує правовий інститут фактичних шлюбних відносин, а тим більше законодавчо передбачена можливість існування зареєстрованого одностатєвого партнерства. Як правило, подібні відносини сприймаються як поширене соціальне явище, що не тягне за собою певних юридичних наслідків. Так, правовий інститут фактичного шлюбу відсутній у більшості країн, що є географічними сусідами нашої держави та країн СНД, і станом на сьогоднішній день з усіх країн-учасниць СНД лише законодавство України встановлює правові наслідки проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Що ж до законодавства країн західної Європи, то необхідно відмітити, що фактичні шлюбні відносини у них не лише визнані в якості правової підстави виникнення майнових прав та обов'язків подружжя, а й слугують додатковою гарантією багатьох інших прав, в тому числі житлових, соціальних, податкових, шлюбно-сімейних тощо. На відміну від зарубіжних країн, встановлення фактичного шлюбу за законодавством України не дає фактичному подружжю права на спадкування в порядку першої черги, права на соціальну допомогу, житлові права, права на дострокове отримання гро-

мадянства, норми інших галузей українського законодавства не відносять фактичне подружжя до кола членів сім'ї. Великим недоліком є той факт, що діюче сімейне законодавство України жодним чином не регулює особисті немайнові права фактичного подружжя, що часто суперечить їх законним інтересам. Крім того, як вбачається з багаторічного досвіду зарубіжних країн, в якості правової підстави виникнення взаємних прав та обов'язків фактичного подружжя законодавство більшості країн передбачає дотримання процедури державної реєстрації подібних відносин або укладення відповідних договорів про партнерство.

Не можна не відмітити того факту, що в більшості європейських країн фактичний шлюб став альтернативою законного шлюбу для одностатевих пар, хоча Сімейний кодекс України прямо зазначає, що на подібні союзи норми ст. 74, 91 не поширюються. Розробка вищезазначеного законопроекту в рамках реалізації Національної стратегії має внести певні корективи в існуючу модель правового регулювання даної особистої сфери суспільних відносин. Проте ця новела, в частині легалізації зареєстрованого цивільного партнерства для одностатевих пар, на нашу думку, може і відповідає сучасним європейським законодавчим стандартам, проте йде всупереч з релігійними принципами, яких суворо додержуються більшість східних слов'ян. Подібна новела, як на наш погляд, є хоч і сучасною, проте несвоечасною і може стати новим штучним приводом для розколу суспільства на прибічників та противників одностатевих відносин.

Література

1. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/Junk1/U501_15.html — Назва з екрану.
2. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 23.11.2015 року № 1393-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/cardnpd?docid=248740679> — Назва з екрану.
3. Для однополых пар планируется легализовать не брак [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/cfrdnpd?docid=248740679> — Назва з екрану.
4. Кабмин планирует легализацию однополых гражданских браков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2016/3/12/142569/htm> — Назва з екрану.
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. — Назва з екрану.